

Universiteit Utrecht

Frankrijk en de toetreding van Spanje tot de Europese Economische Gemeenschap

*De terughoudende houding van Frankrijk tijdens de onderhandelingen
voor de Europese integratie van Spanje (1979-1986)*

Naam: Alice Schaap

Studentnummer: 4006224

Begeleider: S.F.M. Massink MSc

Opleiding: Geschiedenis

Eindwerkstuk bacheloropleiding Geschiedenis (GE3V14054)

Blok 4, 2015-2016

Inleverdatum: 13 juni 2016

Abstract

In deze bachelorscriptie wordt het onderhandelingsproces onderzocht voor de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen en in het bijzonder de Europese Economische Gemeenschap. Tijdens die onderhandelingen in de periode 1979-1986 stuitten de Spaanse onderhandelaars op verzet van de Franse delegatie. Aan de hand van primair bronnenonderzoek naar egodocumenten van Franse en Spaanse staatshoofden, politici en diplomaten wordt onderzocht waarom Frankrijk de Europese integratie van Spanje belemmerde.

Inhoudsopgave

I. Inleiding	4
Relevantie	5
Methode	6
II. Historiografie en historische context	9
De hobbelige route van Spanje richting Europa	9
Spaanse transitie	11
III. Aansluiting bij Europa	13
Internationaal isolement tijdens de dictatuur	13
Politieke of economische belangen?	14
Bronnenonderzoek	14
Conclusie	16
IV. Giscardazo	17
Bronnenonderzoek	17
Conclusie	20
V. De impasse van Mitterrand	21
NAVO	22
Verloop van de onderhandelingen	23
Bronnenonderzoek	24
Conclusie	27
VI. Conclusie	28
Resultaten	28
Beperkingen	29
Aanbevelingen voor verder onderzoek	29
VII. Bibliografie	30

I. Inleiding

‘Nu de Lid-Staten, alsmede Portugal en Spanje, vóór eind 1985 de ratificatie-instrumenten hebben neergelegd, zijn de Akten inzake de toetreding van het Koninkrijk Spanje en de Portugese Republiek tot de Europese Gemeenschappen metterdaad op 1 januari 1986 in werking getreden.’¹ Met deze woorden over Spaanse en Portugese toetreding opende het verslag van de Commissie van de Europese Gemeenschappen in het eerste nummer van 1986.

Het is dit jaar, in 2016, dertig jaar geleden dat Spanje tot de Europese Gemeenschappen (EG) toetrad. Het thema Europa is vandaag de dag nog altijd een veelbesproken en controversieel onderwerp. De laatste jaren is er meer dan ooit sprake van euroscepsis. In Groot-Brittannië bijvoorbeeld kunnen de Britten op 23 juni 2016 in een referendum stemmen over het al dan niet verlaten van de Europese Unie.²

Uit de toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen, en met name de Europese Economische Gemeenschap (EEG), blijkt dat deze niet zonder slag of stoot ging. In de jaren zestig van de twintigste eeuw zocht Spanje al toenadering tot de Europese Gemeenschappen, maar onderhandelingen voor toetreding hadden pas vanaf 1979 plaats. Daarbij zat Frankrijk Spanje meerdere malen dwars in diens pogingen om de onderhandelingen te versnellen dan wel af te ronden. Deze bachelorscriptie zal zich met dit thema bezighouden. De onderzoeksvraag die hierbij centraal staat luidt: *waarom stond Frankrijk in de periode 1979-1986 terughoudend tegenover de toelating van Spanje tot de Europese Economische Gemeenschap?* De reden voor de onderzoeksperiode 1979-1986 ligt in het feit dat in deze periode de onderhandelingen plaatshadden. De aanvraag werd in 1977 verstuurd, een bevestigend antwoord kwam in 1978 en de onderhandelingen startten in 1979. In 1985 werden de onderhandelingen afgerond, waarop Spanje op 1 januari 1986 officieel lid werd.³

De eerste deelvraag die bijdraagt aan het beantwoorden van de onderzoeksvraag is: waarom wilde Spanje toetreden tot de EEG? Voor de andere twee deelvragen is ervoor gekozen om de Franse presidentschappen van Valéry Giscard d’Estaing (1974-1981) en François Mitterrand (1981-1995)

¹ Bulletin van de Europese Gemeenschappen, Commissie, Nr. 1 1986, 19e jaargang, http://bookshop.europa.eu/is-bin/INTERSHOP.enfinity/WFS/EU-Bookshop-Site/en_GB/-/EUR/ViewPublication-Start?PublicationKey=CBA86001 (8 juni 2016).

² De Europese Gemeenschappen worden sinds begin jaren negentig, ±1992, de Europese Unie genoemd; John McCormick, *Understanding the European Union. A concise introduction* (Londen 2008) 45, 53, 55-57; Paul Preston en Denis Smyth, *Spain, the EEC and NATO* (Londen 1984) 60.

³ Charles Powell, ‘The long road to Europe. Spain and the European Community, 1957-1986’, Real Instituto Elcano (2015), http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/web/rielcano_en/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/dt9-2015-powell-long-road-europe-spain-european-community-1957-1986 (1 juni 2016).

apart te onderzoeken. Hierdoor wordt het Franse regeringsbeleid in twee perioden opgedeeld, wat het onderzoek overzichtelijk maakt. De deelvraag die hiermee gepaard gaat luidt: wat was de positie van de Franse regering ten opzichte van Spaanse toetreding tot de EEG onder president Valéry Giscard d'Estaing? De laatste deelvraag zal zijn wat deze positie onder president François Mitterrand was. Voor beide deelvragen geldt tevens waarom en hoe die positie van de Franse regering ten opzichte van Spaanse toetreding gehanteerd werd. De analyse over de regeerperiode van Mitterrand zal meer pagina's beslaan dan die van Giscard, aangezien de moeilijkste kwesties van de onderhandelingen tijdens zijn regeringsduur behandeld werden en omdat Mitterrand een langere periode van zijn presidentschap te maken had met de EEG-onderhandelingen dan Giscard.

Sinds 1986 wordt er overigens in plaats van de EEG gesproken van de Europese Gemeenschap.⁴ In de literatuur worden de EEG, de Europese Gemeenschap en de Europese Gemeenschappen door elkaar gebruikt. Om verwarring te voorkomen en omdat het onderzoek zich richt op de periode 1979-1986 zal in deze scriptie de afkorting EEG gehanteerd worden. Wanneer ik naast de EEG naar *alle* Europese Gemeenschappen refereer, zal ik de meervoudsvorm aanhouden. Daarnaast worden in de literatuur met de 'tweede uitbreiding' en de 'derde uitbreiding' van de EG verschillende landen bedoeld. Wanneer ik het over de 'tweede uitbreiding' heb, dan refereer ik naar de mediterrane uitbreiding, ofwel de toetreding van Griekenland (1981), Portugal en Spanje (beiden 1986) tot de EG. De Iberische uitbreiding betreft alleen de EG-toetreding van de landen van het Iberisch schiereiland, namelijk Portugal en Spanje.

Relevantie

Veel auteurs die over de Spaanse transitie en de Europese integratie van Spanje schrijven en hebben geschreven zijn het niet eens over de mate van internationaal isolement van Spanje tijdens het Franco-regime. Ook houden zij zich bezig met de discussie hoe de onderhandelingen met de EEG de Spaanse democratisering hebben beïnvloed. Daarnaast wijzen veel auteurs op het belemmerende gedrag van Frankrijk tijdens de onderhandelingen voor de Europese integratie van Spanje. De voornaamste reden die hiervoor gegeven wordt, was het beschermen van de eigen landbouw. Er is wat betreft de Franse terughoudendheid onvoldoende onderzoek gedaan naar hun motieven. Dit hiaat in de historiografie ga ik met mijn onderzoek opvullen. Het is interessant om de motieven en tactieken die de Fransen hadden te onderzoeken om na te gaan waarom en hoe zij de onderhandelingen dwarszaten. In het volgende hoofdstuk wordt het historiografische debat over de Spaanse toetreding tot de EEG uitgebreid behandeld.

⁴ McCormick, *Understanding the European Union*, 45, 53, 55-57; Preston en Smyth, *Spain, the EEC and NATO*, 1, 57.

Methode

Zowel tijdens als pal na de onderhandelingen met de EEG is er werk verschenen over hoe die onderhandelingen verliepen. Paul Preston en Denis Smyth publiceerden hun essayboek in 1984, tijdens de eindfase van de onderhandelingen. Zij baseerden hun werk vooral op krantenartikelen en documenten van de EG.⁵ Het is opvallend dat veel auteurs die zich hebben beziggehouden met het Spaanse toetredingsproces tot de EEG zich (deels) baseren op opiniepolls gehouden onder de Spaanse bevolking. Juan Díez-Nicolás bijvoorbeeld gebruikt vrijwel alleen maar opiniepolls voor zijn artikel.⁶ In het gelezen werk van Charles Powell, Sebastián Royo en Paul Christopher Manuel, Robert Fishman, Ricardo Martín de la Guardia en Kerstin Hamann wordt ook gebruik gemaakt van opiniepeilingen. Royo en Manuel hebben een politiek-economische benadering waarbij zij statistieken hanteren voor een vergelijking tussen de onderhandelingsprocessen van Portugal en Spanje. Powell kijkt met een politiekhistorische blik naar het Spaanse EG-lidmaatschap van begin 21^e eeuw. Hamann betreft documenten van de Europese Commissie bij haar onderzoek en kijkt naar bronnen van vakbonden en andere burgerorganisaties. Martín de la Guardia gebruikt allerlei bronnen, zoals polls, interviews, archiefstukken en Europese bestuurlijke documenten.⁷ Naast opiniepeilingen wordt dus ook van andere bronnen gebruikgemaakt.

Kenneth Maxwell pakte het anders aan en onderzocht de transitie aan de hand van interviews die in de periode 1987-1990 met Amerikaanse en Spaanse ambtenaren en militaire officieren plaatshadden.⁸ In de historiografie over de Europese integratie van Spanje is pas recentelijk aandacht voor het belang van de diplomaten en politici die direct betrokken waren bij of invloed hadden op de onderhandelingen. Vanessa Núñez Peñas past in die trend. Zij publiceerde in 2015 een artikel over de onderhandelingen waarbij zij zich baseert op memoires, aantekeningen en brieven van onderhandelaars, staatshoofden en politici.⁹ Ook Matthieu Trouvé hecht belang aan de

⁵ Preston en Smyth, *Spain, the EEC and NATO*, 88-96.

⁶ Juan Díez-Nicolás, 'Spaniards' long march towards Europe', *South European Society and Politics* 8 (2003) 1-2, 119-146.

⁷ Charles Powell, 'Spanish membership of the European Union revisited', *South European Society and Politics* 8 (2003) 1-2, 147-168; Robert M. Fishman, 'Shaping, not making, democracy. The European Union and the post-authoritarian political transformations of Spain and Portugal', *South European Society and Politics* 8 (2003) 1-2, 31-46; Sebastián Royo en Paul Christopher Manuel, 'Some lessons from the fifteenth anniversary of the accession of Portugal and Spain to the European Union', *South European Society and Politics* 8 (2003) 1-2, 1-30; Ricardo Martín de la Guardia, 'In search of lost Europe. Spain', in: Wolfram Kaiser en Jürgen Elvert (red.), *European Union enlargement. A comparative history* (London 2004) 93-111; Kerstin Hamann, 'European integration and civil society in Spain', *South European Society and Politics* 8 (2003) 1-2, 47-68.

⁸ Kenneth Maxwell, 'Spain's transition to democracy. A model for Eastern Europe?', *Proceedings of the Academy of Political Science* 38 (1991) 1, 35-49.

⁹ Vanessa Núñez Peñas, 'Spanish accession to the EEC. A political objective in an economic reality', *Cahiers de la Méditerranée* 90 (2015) 2-11, <http://cdlm.revues.org/7883> (1 juni 2016).

rol van onderhandelaars en politici tijdens de onderhandelingen.¹⁰ Piers Ludlow onderzocht met een groep academici de mediterrane uitbreiding met bronnen van de Europese Commissie, Europese instituties en interviews.¹¹

Antonio Alonso onderhandelde in de periode 1965-1975 als diplomaat mee aan het *Acuerdo del 70*, een handelsverdrag tussen de EEG en Spanje, en daarna was hij als diplomatiek adviseur betrokken bij de onderhandelingen voor toetreding tot de EEG. Vanaf eind 1975 was hij verbonden aan het Confederación Española de Organizaciones Empresariales (CEOE, Spaanse werkgeversorganisatie) die een belangrijke gesprekspartner voor de regering vormde tijdens de onderhandelingen. Hij baseerde zich dan ook op zijn eigen ervaringen. Raimundo Bassols kon voor zijn boek ook uitgaan van zijn eigen ervaringen. Hij was vanaf 1976 de Spaanse ambassadeur voor de EG in Brussel en in 1981-1982 als staatssecretaris verantwoordelijk voor de betrekkingen met de EG.¹² Bassols en Alonso zijn dus zowel auteurs als deelnemers van de Europese integratie van Spanje.

In mijn onderzoek volg ik de bronnenkeuze van Maxwell en Núñez Peñas, omdat ik specifiek aandacht wil schenken aan de opstellingen en motieven die de Franse en Spaanse regeringsleiders en onderhandelaars hadden. Uit de literatuur blijkt dat Frankrijk de onderhandelingen vertraagde, maar de motieven daarvoor zijn in de bestaande literatuur onvoldoende behandeld. Er is namelijk onvoldoende onderzoek gedaan naar de tactieken die de Fransen hadden, waarom zij de onderhandelingen vertraagden en wat zij daarmee wilden bereiken. Deze blinde vlek in de historiografie wil ik gaan opvullen door een onderzoek aan de hand van interviews die het Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe (CVCE) heeft verzameld met politieke hoofdpersonen en diplomaten die in de periode 1979-1986 betrokken waren bij de onderhandelingen. Het CVCE is in 2002 opgericht na een Luxemburgs volksinitiatief dat werd gesteund door de Luxemburgse overheid. Het centrum geniet financiële en wetenschappelijke autonomie.¹³ Op het interview met Felipe González na, zijn de interviews van het CVCE die ik hanteer in het Engels en Frans openbaar gemaakt.

Ook wil ik voor mijn onderzoek de memoires en brieven van Bassols, Alonso, Giscard en Mitterrand gebruiken. Het nadeel van het gebruik van interviews en egodocumenten voor mijn onderzoek is dat historische actoren bepaalde gebeurtenissen kunnen zijn vergeten, enigszins verdraaien of bewust weglaten. Hiermee wordt rekening gehouden door meerdere bronnen naast

¹⁰ Matthieu Trouvé, 'Introduction générale', in: Eric Bussière, Michel Dumoulin en Antonio Varsori (red.), *L'Espagne et l'Europe. De la dictature de Franco à l'Union européenne* (Brussel 2009) 15-26.

¹¹ Piers Ludlow e.a., 'The Mediterranean challenge', in: Éric Bussière e.a. (red.), *The European Commission 1973-86. History and memories of an institution* (Luxemburg 2014) 429-444.

¹² Antonio Alonso, *España en el Mercado Común. Del acuerdo del 70 a la Comunidad de Doce* (Madrid 1985); Raimundo Bassols, *España en Europa. Historia de la adhesión a la CE 1957-85* (Madrid 1995); Interview met Raimundo Bassols Jacas door M. Sanmaniego Boneu op 24 juli 1998 te Madrid, Oral History Collections, Historical Archives of the European Union, http://archives.eu.eu/en/oral_history/INT623 (7 juni 2016).

¹³ Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe, 'A Luxembourg public undertaking', <http://www.cvce.eu/en/cvce/governance> (1 juni 2016).

elkaar te leggen, zodat er overeenkomsten en verschillen kunnen worden blootgelegd. Het voordeel van deze bronnen is namelijk dat deze personen deelnemers waren van de gebeurtenissen in mijn onderzoek, zodat hun ervaringen bijdragen aan het beantwoorden van de onderzoeksvraag. Door mijn specifieke bronnenkeuze voor egodocumenten en de nadruk op Frankrijk zal ik met dit onderzoek een nieuwe bijdrage leveren aan de historiografie over de Spaanse toetreding tot de EEG.

II. Historiografie en historische context

De Europese integratie van Spanje is door meerdere auteurs beschreven en aan de hand van verschillende thema's behandeld. Thema's die dit hoofdstuk passeren zijn onder meer het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van de EEG, de tegenstand van Frankrijk tijdens de EEG-onderhandelingen voor Spaans lidmaatschap en de Spaanse democratisering.

De hobbelige route van Spanje richting Europa

De achtergrond voor de Europese integratie van Spanje ligt in het Franco-regime. De ene auteur lijkt het internationale isolement waarin Spanje tijdens dat regime verkeerde nauwer te interpreteren dan de andere. Volgens Vanessa Núñez Peñas was er in de periode 1945-1952 sprake van een strikt geïsoleerd Spanje. Vanaf 1953 werd dat isolement doorbroken. Spanje sloot toen verdragen met de Verenigde Staten en het Vaticaan, omdat de katholieke Franco zich profileerde als anticommunist. Daarnaast waren de Verenigde Staten voor hun legerbasissen tijdens de Koude Oorlog geïnteresseerd in de gunstige geografische ligging van Spanje aan de toegangspoort van de Middellandse Zee. Vervolgens kon Spanje in 1955 tot de Verenigde Naties aantreden.¹⁴ Ricardo Martín de la Guardia meent dat het Franco-regime na de Tweede Wereldoorlog vooral betrekkingen met Portugal, Latijns-Amerika en enkele Arabische landen had.¹⁵ Sebastián Royo en Paul Christopher Manuel spreken alleen van een Europees isolement en laten andere internationale betrekkingen achterwege.¹⁶ Juan Díez-Nicolás wijst net zoals Núñez Peñas op de verdragen die Spanje tijdens het Franco-regime sloot en dat Spanje vooral werd buitengesloten als het om Europese samenwerking ging.¹⁷ Kenneth Maxwell daarentegen spreekt van een lange periode van gedwongen isolement, op betrekkingen met de Verenigde Staten na. Pas met de toetreding tot de NAVO en de EEG werd het isolement doorbroken en de normalisering van de internationale betrekkingen voltooid.¹⁸ Robert Fishman wijst er echter op dat de eerste stappen richting Europese integratie al tijdens de dictatuur werden gezet.¹⁹ Al met al was Spanje onder Franco niet geheel internationaal geïsoleerd, maar werd het buitengesloten van Europese integratie.

Die Europese integratie begon in 1952, toen België, Frankrijk, Italië, Luxemburg, Nederland en West-Duitsland de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) oprichtten. In 1958 kwamen daar de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (Euratom) en de Europese

¹⁴ Núñez Peñas, 'Spanish accession to the EEC', 2; Maxwell, 'Spain's transition to democracy', 37.

¹⁵ Martín de Guardia, 'In search of lost Europe', 93.

¹⁶ Royo en Manuel, 'Some lessons', 1, 3.

¹⁷ Díez-Nicolás, 'Spaniards' long march towards Europe', 199.

¹⁸ Maxwell, 'Spain's transition to democracy', 36.

¹⁹ Fishman, 'Shaping, not making, democracy', 33.

Economische Gemeenschap (EEG) bij. De EGKS, Euratom en de EEG hadden een overkoepelende Parlementaire Vergadering die sinds 1962 het Europees Parlement genoemd wordt.²⁰

Wat belangrijk zou worden tijdens de onderhandelingen tussen de EEG en Spanje was de landbouwkwestie. In 1968 hadden de EEG-lidstaten onderling een akkoord gesloten over een Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. Met dit akkoord werd een gemeenschappelijke markt van landbouwproducten gecreëerd om boeren van de EEG-lidstaten een gegarandeerde prijs voor hun productie te verzekeren. Dit beleid werd een gigantische kostenpost en leidde tot overproductie van landbouwproducten. Zowel eind jaren zestig als begin jaren negentig werd het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid mede vanwege die redenen hervormd.²¹

In 1973 vond de eerste EG-uitbreiding met Denemarken, Groot-Brittannië en Ierland plaats. In de jaren tachtig volgde de tweede uitbreiding met Griekenland in 1981 en Portugal en Spanje in 1986. Spanje maakte dus onderdeel uit van de mediterrane uitbreiding. De Spaanse dictator Francisco Franco (r. 1939-1975) wenste in 1962 al toenadering tot de EEG. Paul Preston en Denis Smyth stellen dat Franco meende dat dit mogelijk was, omdat de EEG zich volgens hem louter bezighield met economie, en politiek daarbij niet van belang was. Portugal vroeg ook in 1962 onderhandelingen aan voor een associatielidmaatschap, maar vanwege de dictatuur in beide landen bleef het toen bij preferentiële handelsverdragen voor Spanje in 1970 (*El Acuerdo del 70*) en voor Portugal in 1973. Pas met de val van het dictatoriale Portugese regime in 1974 en de dood van Franco in 1975 werden beide landen serieus genomen voor lidmaatschap van de EEG.²²

De mediterrane uitbreiding had plaats terwijl Europa nog kampte met de economische en institutionele gevolgen van de eerste uitbreiding en er plannen werden gemaakt voor een monetaire Europese unie en de realisering van één markt. Er waren dan ook EEG-lidstaten, zoals Frankrijk, die eerst binnen de EEG orde op zaken wilden stellen voordat er verder werd uitgebreid. Toch werd er onderhandeld om de democratie in deze mediterrane landen te bevorderen en ze te helpen een band met West-Europa te krijgen.²³

De meeste historici menen dat Frankrijk een grote belemmering vormde voor de Europese integratie van Spanje. Volgens Royo en Manuel leidde Frankrijk de oppositie tegen Spaanse toetreding. Het grootste struikelblok vormde de landbouw. Er werd gevreesd voor de concurrentie van Spaanse producten en de immense grootte van de Spaanse visserij. Ook rezen er vragen over hoe het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid met Spaanse toetreding gefinancierd moest worden. Royo en Manuel stellen dat de onderhandelingen niet alleen moeizaam verliepen door Franse

²⁰ McCormick, *Understanding the European Union*, 45, 53.

²¹ Ibidem, 55, 142, 172.

²² Ibidem, 54-57; Preston en Smyth, *Spain, the EEC and NATO*, 1.

²³ McCormick, *Understanding the European Union*, 57; Preston en Smyth, *Spain, the EEC and NATO*, 68-69.

strubbelingen, maar ook vanwege de belangen die de Spaanse onderhandelaars nastreefden.²⁴ Núñez Peñas legt niet zozeer de nadruk op Franse tegenstand, maar licht toe dat elke lidstaat andere belangen nastreefde bij de mediterrane uitbreiding. Ook werden de onderhandelingen door de kandidaat-lidstaat en de lidstaten verschillend geïnterpreteerd en was er sprake van misverstanden tussen Europese instituties.²⁵ Antonio Alonso onderstreept voor het verloop van de onderhandelingen het belang van de bezetting van prominente Europese functies en de regeringswisselingen en (presidents)verkiezingen in Spanje, Frankrijk, West-Duitsland en Groot-Brittannië.²⁶ Preston en Smyth zien toch vooral de tegenstand van Frankrijk als belemmering van de snelheid van de onderhandelingen.²⁷ Powell haalt aan dat de houding van het Spaanse volk ten opzichte van Frankrijk eind jaren zeventig en begin jaren tachtig daarom verbitterd was.²⁸ Spanje en Portugal traden uiteindelijk in 1986 toe tot de EG. Na deze uitbreiding werd besloten om voorlopig niet verder uit te breiden om de banden van de lidstaten onderling te versterken en intern orde op zaken te stellen.²⁹ Uit het voorgaande blijkt dat er dus uiteenlopende redenen waren waardoor de onderhandelingen vertraagd werden, maar dat Frankrijk hierin wel een aanzienlijk aandeel had.

Spaanse transitie

Na het behandelen van de Europese context vraagt de Spaanse historische context nog om aandacht. Spanje werd in 1977 immers serieus genomen voor EG-lidmaatschap toen het land eerder dat jaar de eerste democratische verkiezingen sinds 1936 hield. De periode die volgde op het overlijden van Franco op 20 november 1975 wordt wel *la transición* genoemd, ofwel de transitie die Spanje onderging van dictatuur naar democratie. De nieuwe democratie werd geconfronteerd met verschillende uitdagingen. In de eerste democratisch gekozen regering van 1977 zaten naast oppositieleden van de dictatuur ook politici die onder Franco dienden. Onder hen waren naast gematigden, zoals premier Adolfo Suárez González, ook *ultras* die de dictatuur wilden voortzetten. Daarnaast waren er problemen met binnenlandse terroristische groeperingen, zoals de Euskadi Ta Askatasuna (ETA, Baskische afscheidingsbeweging) en de Frente Revolucionario Antifascista y Patriota (FRAP, extreemlinkse antifascistische beweging). Ook ondermijnde een traditioneel conservatief deel van het leger de nieuwe democratie. Zo werden er staatsgrepen gepland en op 23 februari 1981 werd er daadwerkelijk een uitgevoerd, die mislukte. Bovendien kampte Spanje met economische stagnatie door onder meer de internationale oliecrises van 1973 en 1979. Ook speelde

²⁴ Royo en Manuel, 'Some lessons', 12.

²⁵ Núñez Peñas, 'Spanish accession to the EEC', 3, 5.

²⁶ Alonso, *España en el Mercado Común*, 9, 13.

²⁷ Preston en Smyth, *Spain, the EEC and NATO*, 66-80.

²⁸ Powell, 'Spanish membership of the European Union revisited', 150.

²⁹ McCormick, *Understanding the European Union*, 57.

Spanje op het internationale toneel, dat gekenmerkt werd door de Koude Oorlog, nauwelijks een rol.³⁰

De democratisering van Spanje verliep dus niet zonder slag of stoot. Net zoals Powell zijn de meeste historici het erover eens dat vrijwel de gehele Spaanse bevolking, politici en vakbonden van mening waren dat Spanje na de dood van Franco lid moest worden van de EEG.³¹ West-Europa eiste echter een democratisch Spanje als voorwaarde voor toetreding. Historici zijn het niet eens of de onderhandelingen met de EEG de Spaanse democratie maakten of enkel vorm gaven. Fishman stelt het laatste. Het proces van Europese integratie en binnenlandse politieke en economische elementen werkten op elkaar in en verklaart volgens hem dat Europese integratie de nieuwe democratie vormgaf.³² Ook Núñez Peñas houdt zich bezig met het vraagstuk op welke manier het economische en technische Europese kader het politieke proces van de Spaanse democratisering heeft kunnen beïnvloeden. De belangrijkste invloed van de Europese instituties was volgens haar het aanpassen van Spaanse wetgeving om toe te treden tot de EEG en de invoering van een nieuw overheidsapparaat.³³ Volgens Kerstin Hamann heeft de komst van Europees lidmaatschap een belangrijke impact gehad op de consolidatie van de Spaanse democratie en de burgermaatschappij, wat bijgedragen heeft aan de ontwikkeling van de relaties tussen de Spaanse staat en maatschappij.³⁴ Er bestaan al met al verschillende ideeën over hoe (aankomend) EG-lidmaatschap de Spaanse democratisering beïnvloed heeft.

³⁰ Preston en Smyth, *Spain, the EEC and NATO*, 31, 33-36, 40-42, 50-51, 66.

³¹ Powell, 'Spanish membership of the European Union revisited', 148.

³² Fishman, 'Shaping, not making, democracy', 32.

³³ Núñez Peñas, 'Spanish accession to the EEC', 8.

³⁴ Hamann, 'European integration and civil society in Spain', 47, 60.

III. Aansluiting bij Europa

‘España es el problema, Europa la solución’

– José Ortega y Gasset³⁵

Met dit hoofdstuk, waarin wordt onderzocht waarom Spanje wilde toetreden tot de EEG, start de analyse van deze scriptie. Spanje werd vanaf het begin, in de jaren vijftig van de twintigste eeuw, buitengesloten van Europese integratie. Dit had volgens Sebastián Royo en Paul Christopher Manuel politieke motieven. Spanje nam weliswaar niet actief deel aan de Tweede Wereldoorlog, maar het land neigde naar de kant van de asmogendheden. Voorafgaand aan die oorlog hadden de asmogendheden, waaronder Duitsland, Franco geholpen aan de overwinning van de Spaanse burgeroorlog (1936-1939). Frankrijk en Groot-Brittannië wantrouwden zodoende de aard van het Franco-regime.³⁶

Internationaal isolement tijdens de dictatuur

Vrijwel alle Spanjaarden wilden in de jaren zestig en zeventig toegang tot de EEG en NAVO, omdat zij niet buitengesloten wilden worden van Europa. Juan Díez-Nicolás baseert zich hierbij op enquêtes die destijds onder de Spaanse bevolking werden gehouden. Daarnaast wilden aanhangers van Franco internationale erkenning verkrijgen voor het regime. Tegenstanders van het Franco-bewind wilden door middel van toenadering met West-Europa binnenlandse politieke verandering teweegbrengen om de mensenrechten en de democratie te herstellen.³⁷

In juni 1962 had het vierde congres van de Europese Beweging in München plaats. Deze burgermaatschappelijke lobbyorganisatie adviseerde de beleidsmakers van de EG. Tijdens het congres werd besloten dat een democratie in Spanje werd vereist voordat het land in aanmerking kon komen voor een (associatie)lidmaatschap van de EEG.³⁸ Dit advies werd overgenomen door de EEG. De Spaanse vertegenwoordigers die bij dit congres aanwezig waren werden hiervoor bij terugkomst in Spanje gearresteerd. In de twee jaren die hierop volgden was er geen contact tussen Spanje en West-Europa. In 1964 zocht de Spaanse regering evenwel contact met de EEG, dat uiteindelijk uitmondde in een handelsverdrag, het *Acuerdo del 70*.³⁹

³⁵ Vertaling: ‘Spanje is het probleem, Europa de oplossing’, José Ortega y Gasset (1883-1995) was een Spaanse filosoof, citaat van: <http://www.realinstitutoelcano.org/publicaciones/libros/presentacion%20informe%20europa.pdf> (7 juni 2016).

³⁶ Royo en Manuel, ‘Some lessons’, 3-4, 16.

³⁷ Díez-Nicolás, ‘Spaniards’ long march towards Europe’, 119-122, 130.

³⁸ Núñez Peñas, ‘Spanish accession to the EEC’, 2; European Movement International, ‘Who we are’, <http://europeanmovement.eu/who-we-are/> (5 juni 2016).

³⁹ Royo en Manuel, ‘Some lessons’, 9.

Politieke of economische belangen?

Franco was na de Tweede Wereldoorlog volgens Ricardo Martín de la Guardia niet tegen liberalisatie van internationale betrekkingen, zolang het zijn regime niet in gevaar bracht. In dezelfde periode verloor de Falange (Franco's fascistische partij) steeds meer grip op de staatsinstituten en met name op het ministerie van Buitenlandse Zaken. Europese erkenning werd paradoxaal beschouwd als het veiligstellen van de Spaanse binnenlandse orde.⁴⁰ Bovendien had het Franco-regime ook economisch belang bij EEG-lidmaatschap.⁴¹ Volgens Preston en Smyth beschouwde Franco de EEG als apolitiek economisch bolwerk. Zij stellen dat Franco naast economisch belang ook eigenbelang had bij toenadering tot West-Europa. Om zijn positie te behouden meende Franco dat hij mondjesmaat samenwerking met het Westen moest nastreven. De EEG-lidstaten zagen vooralsnog niets in een lidmaatschap van het Franco-regime. Na zijn overlijden in 1975 veranderde de houding van de lidstaten. Zij zagen in Spanje nu een poging om Europese economische invloed uit te breiden en zij konden de verankering van de democratie in Spanje door socio-economische modernisatie bevorderen.⁴²

Na de dood van Franco leek de motivatie om lid te worden van de EEG meer een politiek dan economisch belang te dienen. Kerstin Hamann stelt zelfs dat 'European integration, a concept that Spaniards often used concurrently with 'modernization', had been one of Spain's aspirations even prior to the transition to democracy'.⁴³ Aansluiting bij het moderne, vooruitstrevende Europa was voor veel Spanjaarden belangrijker dan ooit. Hiervoor was een democratie nodig, die in Spanje volgens Robert Fishman dan ook werd gevormd door de inspanning om lid te worden van de EG.⁴⁴ Desondanks was het economische belang nog steeds aanwezig. Maar volgens Vanessa Núñez Peñas was tijdens onderhandelingen het economische belang van toetreding ondergeschikt aan het politieke belang.⁴⁵

Bronnenonderzoek

Het is nu interessant de literatuur in verbinding te brengen met de bronnen. Op 13 april 2010 had in Madrid een interview plaats tussen Cristina Blanco Sío-López, onderzoekster internationale betrekkingen aan het Europees Universiteitsinstituut te Fiesole en Manuel Marín González. Laatstgenoemde was in de periode 1982-1986 staatssecretaris voor de Europese Gemeenschappen. Het interview betrof de historische relatie tussen Spanje en de EG. Marín wees op het debat in

⁴⁰ Martín de Guardia, 'In search of lost Europe', 94.

⁴¹ Núñez Peñas, 'Spanish accession to the EEC', 6.

⁴² Preston en Smyth, *Spain, the EEC and NATO*, 1, 4-5, 29.

⁴³ Hamann, 'European integration and civil society in Spain', 51.

⁴⁴ Fishman, 'Shaping, not making, democracy', 32.

⁴⁵ Núñez Peñas, 'Spanish accession to the EEC', 5.

Spanje of Europese integratie een politieke of economische zet was. Hij vond zowel het politieke als het economische aspect meespelen, maar toetreding was in wezen politiek georiënteerd. Spanje wilde terugkeren naar zijn Europese wortels. De poging tot toetreding was een middel om de democratie te verankeren.⁴⁶ Marín beschouwde Europese integratie dus als de consolidatie van de Spaanse democratie.

Blanco Sío-López interviewde een maand eerder, op 24 maart 2010, Marcelino Oreja Aguirre. Hij was in de periode 1976-1980 minister van Buitenlandse Zaken. Toen Fernando María Castiella minister van Buitenlandse Zaken was (1957-1969), werkte Oreja ook op dat ministerie. Onder Franco was Spanje volgens Oreja 'somewhat isolated' vanwege het ondemocratische regime, waardoor het ministerie met tegenstand te maken kreeg. Volgens Oreja beschouwde Castiella zichzelf als democraat, maar hij leefde in een ondemocratisch regime. Hierdoor was het lastig om een buitenlandse politiek te drijven. Vanaf de jaren 1959 onderging het regime een proces van economische liberalisatie. Castiella was degene die besloot dat het tijd was om de onderhandelingen met de EG te openen. Hij bedacht dat er iemand moest komen als ambassadeur voor de EG en hij stelde Alberto Ullastres in 1965 voor deze functie aan. Er was voor Oreja maar één reden voor Europese integratie, namelijk de sprong naar vrijheid.⁴⁷

Oreja meende dat Franco het waarschijnlijk twijfelachtig vond dat de EG Spanje toe zou laten. Franco was heus wel op de hoogte van de democratiseringseis. Oreja dacht dat Franco Castiella en zijn medestanders hun gang liet gaan, omdat zij vanwege de democratiseringseis toch niet zoveel voor elkaar zouden krijgen bij de EG. Volgens Oreja was het aan de uitstekende Spaanse onderhandelaars te danken dat zij contact met de EG konden leggen, maar complete toetreding was nog niet bereikt. Oreja zag het congres in München (zie blz. 13) als een afgang voor de regering van Franco. De Spaanse deelnemers werden gearresteerd of verbannen. Het congres stond volgens Oreja symbool voor de noodzaak van algemene verzoening tussen de verdeelde Spanjaarden.⁴⁸

Raimundo Bassols, Spaanse ambassadeur voor de EG en staatssecretaris voor de betrekkingen met de EG, sprak in zijn boek ook van een isolement. Hij noemde de periode die volgde op de Spaanse burgeroorlog 'een lange en depressieve historische siësta'.⁴⁹ Spanje was angstig om zijn status als onderdeel van het oude Europa te verliezen. Volgens Bassols kon Europa perfect

⁴⁶ Interview met Manuel Marín González door Cristina Blanco Sío-López op 13 april 2010 te Madrid, Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe, http://www.cvce.eu/obj/transcription_of_the_interview_with_manuel_marin_gonzalez_madrid_13_april_2010-en-340c1ebb-450f-4b8f-ac4c-82937f382337.html (1 juni 2016).

⁴⁷ Interview met Marcelino Oreja Aguirre door Cristina Blanco Sío-López op 24 maart 2010 te Madrid, Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe, http://www.cvce.eu/obj/transcription_of_the_interview_with_marcelino_oreja_aguirre_madrid_24_march_2010-en-06edb0ff-ca11-48c6-8f86-81ad1c813b02.html (1 juni 2016).

⁴⁸ Interview met Marcelino Oreja Aguirre.

⁴⁹ Bassols, *España en Europa*, 2.

bestaan zonder Spanje, maar Spanje kon zich niet goed ontwikkelen los van Europa.⁵⁰ Leopoldo Calvo Sotelo, oud-minister voor de relaties met de Europese Gemeenschappen (1978-1980) en ex-premier (1981-1982), schreef de proloog in het boek van Bassols. Hij noemde de twintigste-eeuwse geschiedenis van de Spaanse buitenlandse politiek als de geschiedenis van frustraties. Spanje werd systematisch buitengesloten van Europese structuren. Volgens Calvo Sotelo probeerde Castiella daar in 1962 wat aan te doen door bij de EG aan te kloppen, maar vier maanden daarna had het congres van München plaats. Dit congres noemde Calvo Sotelo, in tegenstelling tot Oreja, een tegenslag. Het kwam de onderhandelingen namelijk niet ten goede. Voor Calvo Sotelo begon het Europese avontuur bij Ullastres, omdat hij met de onderhandelingen voor het *Acuerdo del 70* de fundamenten voor de relatie met de EEG legde.⁵¹

Conclusie

Uit deze bronnen blijkt dat Castiella en Ullastres tijdens het Franco-regime een belangrijke rol hebben gespeeld in de toenadering van Spanje tot de EG. Dit blijft in de literatuur vaak vaag, omdat er doorgaans gesproken wordt over 'het regime' dat contact zocht met de EG. Daarnaast wist Franco volgens Oreja wel degelijk dat Europa een democratiseringseis hanteerde, maar hij liet zijn diplomaten hun gang gaan mits zijn positie niet in gevaar werd gebracht. Sterker nog, hij wilde zijn positie verstevigen. Dit is in tegenstelling tot wat Preston en Smyth vermelden, die menen dat Franco dacht hij toe kon treden tot de EEG, omdat dat volgens hem puur een economische organisatie was.

De vier Spaanse oud-politici zagen in de toenadering tot Europa in de jaren zeventig het doorbreken van het frustrerende internationale isolement. Net zoals vrijwel alle eerder vermelde auteurs aanhalen, had volgens Marín en Oreja toenadering tot de EG vooral een politiek doel, met economische doelen als gunstige bijkomstigheid. Het belang van het congres van München werd door Oreja en Calvo Sotelo wel anders geïnterpreteerd. Al met al wilden veel Spanjaarden toenadering tot de EEG, omdat zij niet buitengesloten wilden worden van Europa.

⁵⁰ Bassols, *España en Europa*, 2.

⁵¹ Leopoldo Calvo Sotelo, 'Prologo', in: Raimundo Bassols, *España en Europa. Historia de la adhesión a la CE 1957-85* (Madrid 1995), xi-xvi, aldaar xi-xii.

IV. Giscardazo

‘Caen las barreras políticas pero, inmediatamente, se levantan las económicas’
– Leopoldo Calvo Sotelo⁵²

In dit hoofdstuk staat het onderzoek centraal naar de positie van de Franse regering ten opzichte van Spaanse toetreding tot de EEG onder de rechtse president Valéry Giscard d’Estaing (1974-1981). De grootste struikelblokken tijdens de onderhandelingen vormden volgens Sebastián Royo en Paul Christopher Manuel de landbouw, textielindustrie, visserij en het vrije verkeer van werknemers. De toekomstige toetreding van Spanje had ook invloed op het debat wat de impact daarvan zou zijn op het landbouwbeleid, de aanhoudende begrotingscrisis van de EG en de poging om het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid te hervormen. Wat de onderhandelingen ook vertraagden waren de Franse presidentsverkiezingen in 1981. Giscard onderbrak volgens Royo en Manuel de onderhandelingen om de Franse boeren te paaien, want zij maakten zich zorgen over Spaanse concurrentie. Deze boeren vormden een belangrijk kiesdistrict.⁵³

Vanessa Núñez Peñas trekt de context van Giscard’s actie breder en wijst op de verschillende belangen van de EEG-lidstaten wat betreft Spaanse toetreding. Zo wilden Frankrijk en Italië voorkomen dat de markt voor mediterrane landbouwproducten drastisch zou veranderen en West-Duitsland wilde vooral politieke verandering in Spanje. Núñez Peñas maakt duidelijk dat er al behoefte was om de EEG te hervormen voordat er sprake was van mediterrane uitbreiding. Daarnaast werden onderhandelingen tussen de kandidaat-lidstaat en de EEG-lidstaten verschillend geïnterpreteerd. Zo was Spanje in de veronderstelling dat economische zaken ondergeschikt waren aan politieke belangen, terwijl de EEG-lidstaten het concept van de onderhandelingen juist technisch beschouwden. Spanje moest bijvoorbeeld het Europese rechtssysteem opnemen in zijn eigen rechtsstructuur. Een ander obstakel vormde de Spaanse regering, die andere ideeën had wat betreft de afspraken van de duur van de transitie van de integratie van Spaanse arbeiders en producten op de Europese markt.⁵⁴

Bronnenonderzoek

Op 24 juni 1998 werd Raimundo Bassols Jacas in Madrid geïnterviewd. Bassols was vanaf 1976 de Spaanse ambassadeur voor de EG. Hij verwees in het interview naar datgene wat Giscard eind

⁵² Vertaling: ‘Op het moment dat de politieke barrières vallen, worden de economische opgetrokken’, Leopoldo Calvo Sotelo was in de periode 1978-1979 minister voor Relaties met de Europese Gemeenschap en premier van 1981-1982, citaat uit: Raimundo Bassols, *España en Europa. Historia de la adhesión a la CE 1957-85* (Madrid 1995) xiii.

⁵³ Royo en Manuel, ‘Some lessons’, 12-13.

⁵⁴ Núñez Peñas, ‘Spanish accession to the EEC’, 3-5.

november 1975 in Madrid verklaarde toen hij daar was voor de kroning van Juan Carlos. De Franse president sprak er zijn wens uit dat Spanje deel moest nemen aan Europese samenwerking. Dat er door een Frans staatshoofd werd gesproken over Spanje *in* Europa, waren hoopvolle woorden voor de Spanjaarden. Zij verwachtten dat Spanje op elk moment kon toetreden en zagen Frankrijk als peetvader voor hun Europese integratie.⁵⁵ Giscard had volgens Preston en Smyth belang bij Iberische uitbreiding, waardoor er in West-Europa een noord-zuidverdeling zou ontstaan waarin Frankrijk als spil in het middelpunt kon optreden.⁵⁶

De Spaanse verwachtingen werden in de zomer van 1980 echter drastisch getemperd. Op 5 juni 1980 sprak Giscard voor de Vergadering van de Kamers van Landbouw in Frankrijk. Wat hij daar zei, leidde volgens Bassols tot de eerste stop van de onderhandelingen. Volgens Giscard hadden, naast de landbouwproblemen, de discussies binnen de EG van de voorgaande maanden aangetoond dat de Europese integratie van de eerste uitbreiding nog niet voltooid was. Hij was van mening dat de EG zich eerst moest richten op het intern afronden van de gevolgen van deze uitbreiding, voordat er met de tweede uitbreiding kon worden begonnen. Sindsdien werd er in Spanje gesproken van *giscardazo*. Deze term is een samenvoeging van 'Giscard' en 'frenazo', dat in het Spaans plotseling remmen betekent. Giscardazo betekent dus de stop van Giscard. Dat de rem vooral tegen Spanje werd gebruikt en niet tegen de andere landen van de mediterrane uitbreiding komt doordat Griekenland en Portugal volgens Bassols een laag industriegehalte en geen bedreigende landbouw hadden. Spanje had een belangrijke industrie, een gunstige handelsbalans en een omvangrijke landbouw die de andere landbouwstaten in Europa angst inboezemde.⁵⁷

Manuel Marín González noemde bovenstaande actie van Giscard een 'vuile truc'. De Franse president moest de Zuid-Franse boeren te vriend houden, die 3 à 4% van de stemmen konden opleveren. Dit betekende tegelijkertijd Spanje dwarszitten. Telkens wanneer Parijs een besluit vetode, was het onmogelijk om vooruitgang te boeken. Overigens had elk land volgens Marín twijfels over een van de twee pakketten van landbouw en visserij, omdat werd gedacht dat die thema's de troeven van Spanje vormden. Marín wijst ook op het oude Poolse loodgietersyndroom van Duitsland. De Duitsers waren bij elke uitbreiding bang dat nieuwe Europese arbeiders massaal richting hun land zouden trekken om daar werk te vinden. De Fransen deelden die angst in geval van Spaanse toetreding. Er werd dan ook besloten tot een overgangperiode van zeven jaar, die volgens Marín onnodig was. Toetreding had namelijk een tegengesteld effect. Spanjaarden die eerder waren geëmigreerd keerden juist terug naar hun vaderland.⁵⁸

⁵⁵ Interview met Raimundo Bassols Jacas.

⁵⁶ Preston en Smyth, *Spain, the EEC and NATO*, 69.

⁵⁷ Interview met Raimundo Bassols Jacas.

⁵⁸ Interview met Manuel Marín González.

De Franse boeren stonden Spaanse toetreding dus in de weg. Zij waren volgens Marcelino Oreja Aguirre ontevreden over de impact die Spaanse toetreding zou hebben op de ontwikkeling van de Franse landbouw en de positie van Frankrijk binnen de EG. Oreja wees ook op andere problemen wat betreft de Spaans-Franse betrekkingen. Zo verleende Frankrijk onderdak aan terroristen van de ETA, die daar tot op zekere hoogte gedekt werden. Dit viel verkeerd bij de Spaanse regering en bevolking. Oreja zei in het interview dat hij ernstige problemen ondervond in de onderhandelingen met Jean François-Poncet, de toenmalige Franse minister van Buitenlandse Zaken.⁵⁹ Deze man komt terug in het boek van Bassols. Volgens Bassols zei diezelfde François-Poncet nog dat er niet geldig over Europa kon worden gesproken zonder Spanje. Hij vervolgde zijn uitspraak met een opsomming van de idealen en akkoorden die Spanje moest accepteren wilde het toetreden.⁶⁰ Frankrijk deed wel alsof het Spanje met open armen ontving, maar er zaten veel haken en ogen aan het peetvaderschap.

Valéry Giscard d'Estaing nam Europese samenwerking serieus. In zijn memoires schreef hij over de Duitse bondskanselier Helmut Schmidt (r. 1974-1982) en hun plannen voor Europa. Beide staatshoofden wilden in de jaren zeventig verdieping van de EG. Zijn idee was voornamelijk gericht op het ontwikkelen van een Europese monetaire unie en dat van Schmidt op het intensiever samenwerken op het gebied van defensie.⁶¹ Op 27 november 1975, toen Juan Carlos tot koning werd gekroond, ging Giscard naar Spanje om naar eigen zeggen de wedergeboorte van de Spaanse democratie te begroeten en hij hoopte daarbij 'un peu' als peetvader te kunnen optreden. Hij refereerde tijdens zijn bezoek in Madrid aan landen zoals Spanje die de democratie omarmden en hun wens voor Europese integratie. Giscard schreef dat 'L'Europe tout entière, maintenant, se prépare à accueillir l'Espagne'.⁶² Het blijft onduidelijk of zijn uitspraken publiekelijk waren of alleen in gezelschap van de koning en zijn genodigden. Het was in de dagen dat Juan Carlos werd gekroond echter wel duidelijk dat Europa zich al aan het voorbereiden was op Spaanse toetreding. Tijdens zijn bezoek aan Madrid bood Giscard Spanje als 'Latijns' buurland daarbij zijn hulp aan. Het verbaasde hem dat iedereen applaudisseerde en dat niemand hem uitfloot. Hij vervolgde met zelfbescherming van de belangen van de mediterrane landbouw in deze onderhandelingen (met de EEG).⁶³ Of hij met die mediterrane landbouw zowel naar de Franse, Italiaanse als Spaanse landbouw refereerde of alleen naar de Franse wordt niet duidelijk. Eerder in zijn memoires noemde hij wel de onrust die onder de Franse boeren leefde.⁶⁴ Dat Giscard verwachtte dat hij door zijn (Spaanse) toehoorders in

⁵⁹ Interview met Marcelino Oreja Aguirre.

⁶⁰ Bassols, *España en Europa*, 220.

⁶¹ Valéry Giscard d'Estaing, *Le pouvoir et la vie* (Parijs 1988) 136.

⁶² Giscard d'Estaing, *Le pouvoir et la vie*, 351.

⁶³ Ibidem, 351.

⁶⁴ Ibidem, 350.

Madrid uitgefloten zou kunnen worden en dat er blijkbaar onrustige boeren in Zuid-Frankrijk waren, roept vragen op. Hieruit blijkt dat Spanje in 1975 al had kunnen weten dat de Franse boeren niet op Spaanse toetreding tot de EEG zaten te wachten. Dit strookt niet met de interviews met Spaanse politici en onderhandelaars. Preston en Smyth noemen in hun essay wel de ongerustheid van de Franse boeren. Volgens hen maakten de Zuid-Franse boeren eind jaren zeventig, in ieder geval vanaf het toetredingsverzoek in 1979, aan de Franse politiek kenbaar dat zij bang waren voor hevige Spaanse concurrentie voor hun producten.⁶⁵

Conclusie

Giscard belemmerde de Spaanse onderhandelingen met de EEG, omdat hij volgens Royo en Manuel de ontevreden Franse boeren aan zijn zijde probeerde te krijgen, wat hem goed uit zou komen bij de verkiezingen. Dit bevestigt het interview met Marín. Zelf schreef Giscard in zijn memoires dat hij Spanje als peetvader wilde bijstaan tijdens de democratisering en Europese integratie. Bassols en Marín verweten Giscard vooral zijn valse hoop als zogenaamde peetvader. Frankrijk werd door de Spanjaarden volgens Oreja nog meer gewantrouwd toen het ETA-terroristen begon te huisvesten. Giscard vermeldde de ongerustheid onder de Franse boeren, die Preston en Smyth ook signaleerden, maar elders blijkt deze ongerustheid niet bekend. De Spaanse politici hadden wellicht kunnen weten van de onrust bij de Franse boeren en niet op Franse steun bij hun Europese integratie moeten rekenen. Uit de interviews blijkt dat de giscardazo echter als een verrassing kwam. Een ander motief van Giscard, hervormingen binnen de EEG alvorens uitbreiding, had ook te maken met de landbouwkwestie. Spaanse toetreding zou het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid drastisch doen veranderen. Overigens hadden meer EEG-lidstaten twijfels over de Spaanse toetreding en wilden zij hun eigenbelang beschermen, maar Frankrijk spande de oppositiekroon.

⁶⁵ Preston en Smyth, *Spain, the EEC and NATO*, 68.

V. De impasse van Mitterrand

‘Sí a la adhesión, pero no a cualquier precio’

– Carlos Ferrer Salat⁶⁶

De socialistische François Mitterrand volgde in 1981 de rechtse Valéry Giscard d’Estaing op als president van Frankrijk. In dit hoofdstuk wordt onderzocht wat de positie van zijn regering aangaande de Europese integratie van Spanje was. Er zal worden gekeken of deze positie verschilde van zijn voorganger en waarom hij deze positie hanteerde.

Mitterrand wilde net als Giscard de Franse landbouwsector beschermen.⁶⁷ Bovendien was hij ook voorstander van het afhandelen van interne Europese hervormingen voorafgaand aan uitbreiding.⁶⁸ Felipe González, Spaanse premier sinds 1982 en net zoals Mitterrand socialist, had tijdens zijn premierschap een goede verstandhouding met Mitterrand, maar kon hem niet van het veto afbrengen.⁶⁹ Na de presidentsverkiezingen in Frankrijk hield de Franse oppositie tegen Spaanse toetreding dus aan. De nieuwe Franse regering zocht een acceptabel akkoord voor de mediterrane landbouw, waardoor de onderhandelingen werden vertraagd. Spanje werkte zelf ook het tempo van de onderhandelingen tegen doordat de CEOE een transitieperiode wenste alvorens de belasting over toegevoegde waarde (BTW) in te voeren.⁷⁰

Naast landbouw vormde visserij een controversieel issue. De Spaanse vissersvloot was groter dan de hele EG-vloot bij elkaar, waardoor Spanje de balans binnen de visserijmarkt van de EG zou verstoren. Dit debat werd intenser toen in 1984 Franse en Spaanse vissers elkaar aanvielen.⁷¹ Dit nieuws bereikte ook Nederland. Het *NRC Handelsblad* berichtte op 8 maart 1984 dat de Franse marine op Spaanse vissers had geschoten, omdat zij in de verkeerde wateren visten volgens het recentelijk gesloten akkoord met Spanje en de EG. ‘Naar aanleiding van het incident, waarbij negen gewonden vielen, is een diplomatieke ruzie uitgebroken tussen beide landen.’⁷² De Spaans-Franse betrekkingen werden er niet beter op.

⁶⁶ Vertaling: ‘Ja tegen toetreding, maar niet tegen elke prijs’, Carlos Ferrer Salat was medeoprichter en in de periode 1977-1984 president van de CEOE (Spaanse werkgeversorganisatie), de CEOE was het oneens met de Europese eis dat Spanje per datum van EEG-toetreding BTW moest invoeren, citaat uit: Antonio Alonso, *España en el Mercado Común. Del acuerdo del 70 a la Comunidad de Doce* (Madrid 1985) 144.

⁶⁷ Alonso, *España en el Mercado Común*, 179.

⁶⁸ Martín de Guardia, ‘In search of lost Europe’, 104.

⁶⁹ Interview met Raimundo Bassols Jacas.

⁷⁰ Royo en Manuel, ‘Some lessons’, 13.

⁷¹ Ibidem, 12-13.

⁷² ‘Franse marine schiet op Spaanse vissers, Madrid eist verklaring’, *NRC Handelsblad*, 8 maart 1984, pagina 5, Delpher, <http://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBNRC01:000027866:mpeg21:a0072> (7 juni 2016).

NAVO

Vrijwel alle Spanjaarden wensten in de jaren zestig en zeventig EEG-lidmaatschap en NAVO-lidmaatschap (zie blz. 13), maar eind jaren zeventig en begin jaren tachtig bleek het enthousiasme wat betreft de NAVO volgens Preston en Smyth grotendeels te zijn verdwenen. De alliantie bleek Spanje vanwege diens gunstige geografische ligging namelijk meer nodig te hebben dan andersom. De NAVO had Spanje niets te bieden inzake diens Noord-Afrikaanse enclaves Ceuta en Melilla. Daarnaast werd geloofd dat NAVO-toetreding zonder onderhandelingen de kans weg zou nemen om het Gibraltarconflict met Groot-Brittannië op te lossen.⁷³ Ook wilde Spanje de balans tussen het kapitalistische en communistische kamp in Europa niet verstoren. De verklaring van de minister van Buitenlandse Zaken Marcelino Oreja op 15 juni 1980 om in de nabije toekomst lid te worden van de NAVO kwam voor het Spaanse volk dan ook als een verrassing. De redenen die Oreja gaf waren de garantie dat de onderhandelingen voor de toetreding tot de EEG dan stand zouden houden en dat er onderhandelingen met Groot-Brittannië onderweg waren. Er werd ook gehoopt dat lidmaatschap van de NAVO de Franse oppositie wat betreft toetreding tot de EEG zou ondermijnen. Frankrijk verliet in 1966 de militaire tak van de NAVO, waardoor Spanje deze lege plaats in kon nemen.⁷⁴

Spanje trad vervolgens in juni 1982 toe tot de NAVO en in december datzelfde jaar werd González premier. Hij had tijdens zijn verkiezingscampagne een referendum beloofd waarin gestemd kon worden of Spanje zich uit de alliantie moest terugtrekken. González behoorde eerst namelijk tot de NAVO-sceptici, maar dit veranderde tijdens zijn premierschap. De socialisten stelden dat het de spanning tussen Oost en West niet ten goede zou komen als Spanje zich plotseling zou terugtrekken uit de NAVO.⁷⁵

De EEG-onderhandelingen stonden na de Spaanse regeringswisseling in 1982 vrijwel stil en daar wilde González verandering in brengen. De gehoopte Franse ommekeer na NAVO-lidmaatschap bleef uit. Hij was zich ervan bewust dat sommige EEG-lidstaten de toetreding tot de NAVO en de EEG in connectie met elkaar brachten, want deze lidstaten wilden dat Spanje naast toetreding tot de EEG ook lid zou blijven van de NAVO. González maakte hier gebruik van door West-Duitsland te steunen bij het NAVO-kruisraketten debat in de hoop dat de Bondsrepubliek Spanje zou helpen om de onderhandelingen met de EEG-lidstaten te versoepelen.⁷⁶ Gedeeltelijk in ruil voor de Spaanse steun voor het kruisrakettenbesluit had Helmut Kohl, West-Duitse bondskanselier (1982-1998), de Iberische uitbreiding gekoppeld aan de budgettaire Europese hervormingen die Frankrijk wilde. Als Kohl Parijs aan zou moedigen het veto op te heffen, dan zou dat González helpen om het NAVO-

⁷³ In het kort: Gibraltar is een klein gebied in het zuiden van Spanje dat sinds 1704 in handen is van Groot-Brittannië, maar het niet af wil staan aan Spanje; Preston en Smyth, *Spain, the EEC and NATO*, 54.

⁷⁴ Preston en Smyth, *Spain, the EEC and NATO*, 16, 70, 72-73.

⁷⁵ Ibidem, 75.

⁷⁶ Ibidem, 73, 76-78; Powell, 'Spanish membership of the European Union revisited', 150.

referendum in Spanje te winnen. Dit gebrek aan steun van de Spanjaarden voor de NAVO was volgens Charles Powell dus de belangrijkste troef van de Spaanse regering in de onderhandelingen voor Europese integratie.⁷⁷

Wat Powell, Preston en Smyth duidelijk lijken te maken is dat een situatie waarin Spanje als EEG-lid zonder NAVO-lidmaatschap niet gunstig was. Als Spanje bij toetreding tot de EEG lid zou blijven van de NAVO, dan zou het land zowel strategisch, economisch als politiek verbonden zijn met West-Europa. Zag het af van NAVO-lidmaatschap, dan dreigde militair-strategisch isolement als tijdens het Franco-regime of zou Spanje als een soort neutraal land kunnen optreden (met nog wel de overeenkomst met de Verenigde Staten, zie blz. 9). Bovendien had de EEG plannen voor een eigen collectieve defensiestructuur, maar begin jaren tachtig was er alleen nog sprake van politieke samenwerking. Ook was het omwille van een collectieve internationale politiek dan wel defensiebeleid tactvoller als zoveel mogelijk EEG-lidstaten dezelfde posities en uitgangspunten hadden wat betreft samenwerking op het gebied van defensie en internationale betrekkingen. NAVO-lidmaatschap werd beschouwd als eenzelfde positie.⁷⁸

Verloop van de onderhandelingen

Op 13 juli 1981 verklaarde de Franse minister van Europese Zaken André Chandernagor dat er niet over het landbouwvraagstuk kon worden gediscussieerd als de hervormingen binnen de EEG nog niet rond waren. Het industriële vraagstuk kon ook niet opschieten als Spanje de BTW-eisen niet zou accepteren.⁷⁹ In juni 1983, tijdens een samenkomst van de Europese Raad in Stuttgart, werd besloten om het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid te hervormen, zoals Frankrijk wenste. In 1985 werden periodes van transitie vastgesteld voor de landbouwsector van Spanje voordat ze geheel werd opgenomen in het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. Op de Europese top van Fontainebleau in juni 1984 werd 1 januari 1986 afgesproken als datum waarop Spanje en Portugal officieel zouden kunnen toetreden.⁸⁰

De allerlaatste struikelblokken werden in 1985 weggenomen door de onderhandelingen die werden geleid door Jacques Delors, van 1985 tot 1994 president van de Europese Commissie. González had een goede werkrelatie met Delors. Deze onderhandelingen leidden tot de oprichting van een zevenjarig programma met subsidies en leningen om Italië, Griekenland en Frankrijk te compenseren voor uitbreiding. Deze programma's namen de laatste obstakels weg voor Iberische uitbreiding.⁸¹ Niet alleen deze afspraken leidden ertoe dat de onderhandelingen richting afronden

⁷⁷ Powell, 'Spanish membership of the European Union revisited', 150.

⁷⁸ Preston en Smyth, *Spain, the EEC and NATO*, 84-85.

⁷⁹ Alonso, *España en el Mercado Común*, 151.

⁸⁰ Martín de Guardia, 'In search of lost Europe', 105.

⁸¹ Royo en Manuel, 'Some lessons', 14-15; Powell, 'Spanish membership of the European Union revisited', 149.

gingen. Vanessa Núñez Peñas stelt dat de ontwikkelingen in de Sovjet-Unie zorgden voor het opvoeren van het tempo van de eindfase van de onderhandelingen. Michail Gorbatsjov kwam aan de macht als de nieuwe Sovjet-leider. Hij werd beschouwd als een liberale en transformationele leider. Dit aantreden werd door Europese premiers aangegrepen als een kans voor Europa om diens internationale macht te vergroten. Núñez Peñas baseert zich daarbij op de memoires van Margaret Thatcher, premier van het Verenigd Koninkrijk in de periode 1979-1990.⁸²

Bronnenonderzoek

In de volgende interviews en egodocumenten komt de onderhandelingsperiode ter sprake tijdens het Franse presidentschap van Mitterrand (1981-1995). In 2005 interviewde de Spaanse journaliste Soledad Gallego-Díaz de oud-premier Felipe González. González noemde de verwachte angst voor (massale) migratie van Spaanse arbeiderskrachten naar Europa '[el] miedo colectivo europeo'.⁸³ Ofwel, er heerste een collectieve Europese angst die Manuel Marín met het Poolse loodgietersyndroom aankaartte (zie blz. 18). González was er toen al van overtuigd dat massale Spaanse emigratie uit zou blijven. González stelde vervolgens dat Carlos Romero, de Spaanse minister van Landbouw, zijn Franse collega Michel Rocard er alsmaar van probeerde te overtuigen dat de handelsbalans wat betreft landbouwproducten met toetreding van Spanje tussen beide landen in het voordeel van Frankrijk uit zou pakken. Ook zou die balans alleen maar in het voordeel van Frankrijk gaan groeien. Een andere angst van de lidstaten was volgens González dat de Iberische uitbreiding zou leiden tot een vertraging van het proces van Europese integratie. Het totaal aantal EG-lidstaten was alvorens Iberische uitbreiding immers alweer uitgebreid naar tien leden.⁸⁴

In het eerder aangehaalde interview zei Manuel Marín dat er toenadering tot andere landen werd gezocht om tempo in de onderhandelingen te krijgen. Er werd met name contact gelegd met Kohl. Marín vertelde hierover:

There was a series of talks and bilateral negotiations and then [...] the government of the time, under Felipe González, employed what was dubbed 'the calculated ambiguity' strategy: we wanted to be part of Europe, but the Europeans particularly wanted us to resolve the NATO problem. The issues were never linked, but by dint of this 'calculated ambiguity' strategy the government was sending a message: in a nutshell, "If you sort out the European problem, we could reconsider the defence issue at a later date."⁸⁵

⁸² Núñez Peñas, 'Spanish accession to the EEC', 7, 11.

⁸³ Interview met Felipe González door Soledad Gallego-Díaz, *El País*, 12 juni 2005, pagina 4-5, Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe, http://www.cvce.eu/obj/entrevista_con_felipe_gonzalez_en_el_pais_12_de_junio_de_2005-es-8faad1db-6e91-49f6-b0db-7bf0d0e8e0e6.html (1 juni 2016).

⁸⁴ Interview met Felipe González.

⁸⁵ Interview met Manuel Marín González.

Hieruit blijkt dat het NAVO-vraagstuk en Europese toetreding verbonden waren met elkaar, zoals eerder in dit hoofdstuk al bleek uit het werk van Powell en Preston en Smyth. Ook Antonio Alonso haalde in zijn boek het belang van de NAVO aan voor Europese toetreding. Volgens hem werd dit destijds in het openbaar niet erkend, maar in werkelijkheid bleken beide thema's nauw verbonden.⁸⁶ Wat in het citaat bedoeld wordt, is dat González tegen de EEG-lidstaten zei dat zij hun interne hervormingen maar moesten regelen, dan zou hij ervoor zorgen dat de Spaanse bevolking bij zou draaien wat betreft NAVO-lidmaatschap.⁸⁷ Eerder in dit hoofdstuk bleek immers het belang van NAVO-lidmaatschap voor sommige EEG-lidstaten.

Marín meende dat het keerpunt in de onderhandelingen kwam met de beslissing van Mitterrand om het EG-veto op te heffen. Hij realiseerde zich dat het absurd was om het veto nog langer vol te houden.⁸⁸ Verder blijft de reden om het veto op te heffen vaag. Preston en Smyth stellen dat waarschijnlijk heeft meegespeeld dat alle lidstaten achter Spaanse toetreding stonden. Ze waren het ook allemaal eens dat die uitbreiding zou leiden tot hogere EEG-inkomsten, waardoor 'Paris could use the Spanish entry to sidestep objections to proposals for increasing the EEC's financial resources'. Ook zou Frankrijk onder druk van West-Duitsland en de Verenigde Staten hebben gestaan.⁸⁹

François Mitterrand schreef op 10 augustus 1982 een brief aan Gaston Thorn, president van de Commissie van de Europese Gemeenschappen. In de brief uitte Mitterrand zijn zorgen wat betreft Iberische uitbreiding. Wel kaartte hij het historische belang aan van de toetreding beider landen en juichte hij de democratisering toe. Hij wees op twee principes aangaande uitbreiding: uitbreiding mocht niet leiden tot een verzwakking van de EG en in geval van uitbreiding moesten de lasten die daarmee gepaard zouden gaan eerlijk worden verdeeld. Vervolgens somde hij de aandachtspunten ten tijde van de Iberische uitbreiding op: 'de financiering van handelingen van de EG; het in evenwicht brengen van het landbouwbeleid van Noord-Europa en Zuid-Europa; Gemeenschappelijk Landbouwbeleid; industrieel en sociaal beleid; visserij en handel over de Middellandse Zee'.⁹⁰ Ook noemde hij de institutionele gevolgen van uitbreiding en hoe de aanstaande lidstaten betrokken moesten worden bij de hervormingen van de EG.⁹¹

Gaston Thorn werd in 1985 opgevolgd door Jacques Delors. Op 16 december 2009 werd Delors in Parijs geïnterviewd door Hervé Bribosia, onderhandelaar van het Verdrag van Amsterdam

⁸⁶ Alonso, *España en el Mercado Común*, 166.

⁸⁷ Interview met Manuel Marín González.

⁸⁸ Ibidem.

⁸⁹ Preston en Smyth, *Spain, the EEC and NATO*, 79-80.

⁹⁰ Brief François Mitterrand aan Gaston Thorn, 10 augustus 1982 te Parijs, Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe, http://www.cvce.eu/obj/lettre_de_francois_mitterrand_a_gaston_thorn_paris_10_aout_1982-fr-25c745e6-8cea-4dad-879b-1155203ec2f4.html (1 juni 2016).

⁹¹ Brief van François Mitterrand aan Gaston Thorn.

(1999). Delors was president van de Commissie van de Europese Gemeenschappen van 1985 tot 1995. Toen hij aantrad, stonden de onderhandelingen vrijwel stil. Deze onderhandelingen waren onderverdeeld per thema. Hij kreeg de taak om progressie te boeken: 'So I spent two nights with Spain and Portugal and I managed to get an agreement, by taking all the issues together.'⁹² Delors kon dus in korte tijd de problemen wegnemen door de onderhandelingen van alle thema's samen te voegen en toen was het volgens Delors opgelost. Het is opvallend dat dit plotseling zo gemakkelijk ging, omdat zijn voorgangers zoveel moeite hadden met de onderhandelingen. Zoals Delors het vertelde, kon hij schijnbaar moeiteloos de onderhandelingen tot een goed einde brengen. Of het nu aan zijn uitstekende onderhandelingskwaliteiten of door het samenvoegen van de thema's lag, het einde van de onderhandelingen kwam in zicht. Hij dichtte zichzelf in ieder geval een belangrijke rol toe.

Catherine Lalumière, tijdens 1984-1986 de Franse staatssecretaris voor Europese Zaken, werd op 17 mei 2006 in Parijs geïnterviewd door historicus Étienne Deschamps. Lalumière stelde dat Mitterrand Europese samenwerking ontzettend belangrijk vond. Hij had de Tweede Wereldoorlog meegemaakt en wilde door Europese samenwerking herhaling voorkomen. Volgens Lalumière kregen de Franse onderhandelaars van Mitterrand instructies mee om resultaten te behalen. Zij moesten alles uit de onderhandelingen halen wat erin zat, omdat Mitterrand zich ervan bewust was dat Spanje en Portugal hoe dan ook zouden toetreden. Lalumière zei hierover:

I am not defending stubbornness; that is quite a different matter. However, [...] if a statesman has conviction about major issues which will have significant consequences, it is his responsibility to express a conviction, a decision, and to bring everyone else along with him.⁹³

De Franse onderhandelaars onderhandelden omwille van Mitterrands opgestelde Franse en Europese belangen. Lalumière benadrukte in het interview dat de Franse diplomaten dus niet koppig waren, maar dat zij de politieke overtuiging van Mitterrand nastreefden. De Franse president focuste zich op de politieke en symbolische implicaties van de Spaanse toetreding. De Spanjaarden en Portugezen deden hun best om een democratie op te bouwen en zochten naar erkenning. Zij waren erg op politiek gericht, terwijl de EEG-lidstaten zich druk maakten om economische implicaties. De deur werd hun eigenlijk in het gezicht dichtgesmeten. Lalumière erkende dat ze niet trots op haar land was. Het Franse beeld op de Spaanse toetreding was volgens haar erg beperkt en fout. Achteraf

⁹² Interview met Jacques Delors door Hervé Bribosia op 16 december 2009 te Parijs, Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe, http://www.cvce.eu/obj/transcription_of_the_interview_with_jacques_delors_part_3_jacques_delors_president_of_the_e (1 juni 2016).

⁹³ Interview met Catherine Lalumière door Étienne Deschamps op 17 mei 2006 te Parijs, Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe, <http://www.cvce.eu/histoire-orale/unit-content/-/unit/dbf93308-95df-48f1-b988-e872ab69680a/5bf30a19-a387-499e-a5ae-cce322203887> (1 juni 2016).

was de verwachte invasie van de Franse landbouwmarkt zwaar overdreven. In het interview zei Lalumière verder dat de Fransen veel ruimte van de andere lidstaten kregen om te onderhandelen. De andere lidstaten waren zich ervan bewust dat de Iberische uitbreiding het meest invloed zou hebben op Frankrijk. Dus de Fransen werden min of meer losgelaten om hun gang te gaan om de onderhandelingen voor deze uitbreiding te sturen.⁹⁴

Conclusie

Uit de interviews met Marín en Lalumière blijkt dat Mitterrand zich ervan bewust was dat Iberische toetreding zich hoe dan ook zou voltrekken. Er moesten voor Frankrijk en Europa daarom zoveel mogelijke positieve voorwaarden uit de onderhandelingen worden gehaald. Zijn motief voor het opheffen van het veto blijft vaag. Royo en Manuel erkennen de grote rol die Delors speelde in de afrondingsfase van de onderhandelingen. Delors was daar, terecht of onterecht, zelf ook van overtuigd.

Powell wijst net als Marín en Alonso op de link tussen NAVO-lidmaatschap en de EEG-onderhandelingen. Er werd door politici dus wel degelijk een verband tussen beide lidmaatschappen beschouwd, maar naar buiten toe werd dit ontkend. González kon daar gebruik van maken door het NAVO-referendum en NAVO-discussies als troef in te zetten tijdens de onderhandelingen.

Uit het interview met González blijkt dat vertraging van het proces van Europese integratie een andere angst was die met Iberische uitbreiding gepaard ging. Ook blijkt uit het interview met Lalumière dat de andere lidstaten Frankrijk min of meer ruim baan hebben gegeven om met de Iberische landen te gaan onderhandelen. Dit blijkt nergens anders zo stellig. Lalumière vertelde dat de Fransen volgens Mitterrands politieke overtuiging onderhandelen. Uit de brief van Mitterrand kunnen zijn voornaamste zorgen in vier woorden worden opgesomd: financiering, hervorming, landbouw en visserij. Hij vertrapte net zoals zijn voorganger Giscard de onderhandelingen en hij deelde daarbij vrijwel dezelfde zorgen als zijn voorganger.

Uit geen enkel interview blijkt dat de ontwikkelingen in de Sovjet-Unie hebben geleid tot een opvoering van het tempo van de onderhandelingen, zoals Núñez Peñas stelt. In het interview met Lalumière komt de val van de Sovjet-Unie kort ter sprake, maar niet in relatie met Iberische uitbreiding.

⁹⁴ Interview met Catherine Lalumière.

VI. Conclusie

Deze scriptie begon met de onderzoeksvraag: *waarom stond Frankrijk in de periode 1979-1986 terughoudend tegenover de toetreding van Spanje tot de Europese Economische Gemeenschap?* Door het onderzoek naar de memoires en interviews van politici en diplomaten die direct of indirect betrokken waren bij de onderhandelingen van de Spaanse toetreding tot de EEG wordt de hoofdvraag in deze conclusie beantwoord.

Resultaten

Uit de interviews blijkt dat in de jaren zeventig toenadering tot West-Europa werd gezocht om het frustrerende internationale isolement onder Franco te doorbreken. Veel Spanjaarden wilden niet buitengesloten worden van Europa. In de literatuur blijft vaak onduidelijk wie de eerste stappen richting de toenadering tot de EG hebben gezet. Volgens Marcelino Oreja hebben Fernando Castiella en Alberto Ullastres hier een sleutelrol gehad. Oreja meende daarnaast, in tegenstelling tot Paul Preston en Denis Smyth, dat Franco op de hoogte van de democratiseringseis was.

Valéry Giscard d'Estaing schreef in zijn memoires dat hij als peetvader wilde optreden bij de Europese integratie van Spanje. Raimundo Bassols en Manuel Marín noemden dit valse hoop, omdat Giscard al snel de Europese onderhandelingen stopzette. Al met al stond Giscard in de periode 1979-1981 terughoudend tegenover de toelating van Spanje tot de EEG, omdat hij volgens Marín de ontevreden Franse boeren, die bang waren voor hevige Spaanse concurrentie, tegemoet wilde komen met het oog op de verkiezingen. Giscard gebruikte zelf destijds als argument dat de eerste EEG-uitbreiding afgerond moest worden, voordat Spanje en Portugal konden toetreden. Net zoals Sebastián Royo en Paul Christopher Manuel al aankaartten, bleken uit de interviews de landbouw, visserij en het vrije verkeer van werknemers de grootste uitdagingen tijdens de onderhandelingen. Uit de memoires van Giscard schemert door dat de onrust onder de Franse boeren al langer leefde. Preston en Smyth komen ook met dergelijke uitspraken. Dit wordt echter niet duidelijk uit de interviews met de Spaanse politici en onderhandelaren, voor wie de giscardazo als verrassing kwam.

Mitterrand stond de toetreding van Spanje tot de EEG zo lang mogelijk in de weg, om zoveel mogelijk positieve voorwaarden voor Frankrijk (en Europa) uit de onderhandelingen te kunnen halen. Iberische uitbreiding was onvermijdelijk, dus het onderste werd uit de kan gehaald om er zelf goed vanaf te komen. De socialistische Mitterrand deelde de zorgen van zijn rechtse voorganger Giscard. Ook bleek de toetreding van de NAVO verbonden met toetreding tot de EG. Historici als Charles Powell zagen die link en dit blijkt ook uit de in dit onderzoek bestudeerde bronnen van Antonio Alonso en Marín. Dat de ineenstorting van de Sovjet-Unie de onderhandelingen versnelde, zoals Vanessa Núñez Peñas opmerkte, komt in dit bronnenonderzoek niet naar voren. Jacques Delors

heeft, zoals hij zelf vertelde, een grote rol gespeeld in de eindfase van de onderhandelingen. Deze belangrijke rol wordt door Royo en Manuel erkend.

Beperkingen

De memoires van Giscard zijn enkel in het Frans gepubliceerd. Door mijn redelijke kennis van de Franse taal was ik in staat de grote lijnen van zijn memoires te begrijpen, maar soms bleek het moeilijk de nuances eruit te halen. De boeken van Bassols en Alonso zijn alleen in het Spaans beschikbaar, maar omdat ik Spaanse taal en cultuur gestudeerd heb, ondervond ik daar geen hinder van. Iedereen die zich met dit onderwerp bezighoudt zal een voordeel hebben als hij of zij de Franse en Spaanse taal beheerst.

Het risico van het gebruik van interviews en memoires als primair bronnenmateriaal voor historisch onderzoek is het vervagen van herinneringen door de tijd heen en het bewust of onbewust weglaten van informatie door historische actoren. Dit risico heb ik geprobeerd te voorkomen door meerdere van dergelijke bronnen naast elkaar te leggen om ze te controleren op betrouwbaarheid. In de meeste gevallen kwamen de bevindingen van de actoren min of meer met elkaar overeen. Mijn bronnenselectie vormt ook een andere beperking, omdat ik een selectie van historische actoren heb gemaakt. Een historicus die zich op bronnen van het Franse ministerie van Buitenlandse Zaken toelegt of andere personen onderzoekt, zal misschien andere resultaten boeken. Daardoor is alles over dit onderwerp nog niet gezegd.

Aanbevelingen voor verder onderzoek

In het geval van bijvoorbeeld Catherine Lalumière blijkt dat sommige van haar uitspraken niet eerder zo stellig ergens naar voren zijn gekomen. Dit maakt de ruimte vrij voor verder onderzoek. Zij meende dat de Fransen van de andere lidstaten min of meer de vrijheid kregen om de onderhandelingen met Spanje vorm te geven. Hier zou meer onderzoek naar kunnen worden gedaan door verslagen van de onderhandelingen van de EEG te bestuderen om na te gaan in hoeverre Frankrijk de inhoud van de onderhandelingen bepaalde. Ook de opmerking van Giscard dat de Franse boeren al langer ongerust waren over Spaanse concurrentie vraagt om meer onderzoek naar de rol van de Franse boeren en de toetreding van Spanje tot de EEG in de jaren zeventig. Ook is onvoldoende duidelijk wat Mitterrand heeft doen besluiten om het veto op te heffen. Verder archiefonderzoek zou hier meer uitsluitsel over kunnen geven.

VII. Bibliografie

Alonso, Antonio, *España en el Mercado Común. Del acuerdo del 70 a la Comunidad de Doce* (Madrid 1985).

Bassols, Raimundo, *España en Europa. Historia de la adhesión a la CE 1957–85* (Madrid 1995).

Brief François Mitterrand aan Gaston Thorn, 10 augustus 1982 te Parijs, Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe, http://www.cvce.eu/obj/lettre_de_francois_mitterrand_a_gaston_thorn_paris_10_aout_1982-fr-25c745e6-8cea-4dad-879b-1155203ec2f4.html (1 juni 2016).

Bulletin van de Europese Gemeenschappen, Commissie, Nr. 1 1986, 19^e jaargang, http://bookshop.europa.eu/is-bin/INTERSHOP.enfinity/WFS/EU-Bookshop-Site/en_GB/-/EUR/ViewPublication-Start?PublicationKey=CBA86001 (8 juni 2016).

Calvo Sotelo, Leopoldo, 'Prologo', in: Raimundo Bassols, *España en Europa. Historia de la adhesión a la CE 1957–85* (Madrid 1995), xi-xvi.

Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe, 'A Luxembourg public undertaking', <http://www.cvce.eu/en/cvce/governance> (1 juni 2016).

Díez-Nicolás, Juan, 'Spaniards' long march towards Europe', *South European Society and Politics* 8 (2003) 1-2, 119-146.

European Movement International, 'Who we are', <http://europeanmovement.eu/who-we-are/> (5 juni 2016).

Fishman, Robert M., 'Shaping, not making, democracy. The European Union and the post-authoritarian political transformations of Spain and Portugal', *South European Society and Politics* 8 (2003) 1-2, 31-46.

'Franse marine schiet op Spaanse vissers, Madrid eist verklaring', *NRC Handelsblad*, 8 maart 1984, pagina 5, Delpher, <http://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBNRC01:000027866:mpeg21:a0072> (7 juni 2016).

Giscard d'Estaing, Valéry, *Le pouvoir et la vie* (Parijs 1984).

Hamann, Kerstin, 'European integration and civil society in Spain', *South European Society and Politics* 8 (2003) 1-2, 47-68.

Interview met Catherine Lalumière door Étienne Deschamps op 17 mei 2006 te Parijs, Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe, <http://www.cvce.eu/histoire-orale/unit-content/-/unit/dbf93308-95df-48f1-b988-e872ab69680a/5bf30a19-a387-499e-a5ae-cce322203887> (1 juni 2016).

Interview met Felipe González door Soledad Gallego-Díaz, *El País*, 12 juni 2005, pagina 4-5, Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe, http://www.cvce.eu/obj/entrevista_con_felipe_gonzalez_en_el_pais_12_de_junio_de_2005-es-8faad1db-6e91-49f6-b0db-7bf0d0e8e0e6.html (1 juni 2016).

Interview met Jacques Delors door Hervé Bribosia op 16 december 2009 te Parijs, Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe, http://www.cvce.eu/obj/transcription_of_the_interview_with_jacques_delors_part_3_jacques_delors_president_of_the_e (1 juni 2016).

Interview met Manuel Marín González door Cristina Blanco Sío-López op 13 april 2010 te Madrid, Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe, http://www.cvce.eu/obj/transcription_of_the_interview_with_manuel_marin_gonzalez_madrid_13_april_2010-en-340c1ebb-450f-4b8f-ac4c-82937f382337.html (1 juni 2016).

Interview met Marcelino Oreja Aguirre door Cristina Blanco Sío-López op 24 maart 2010 te Madrid, Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe, http://www.cvce.eu/obj/transcription_of_the_interview_with_marcelino_oreja_aguirre_madrid_24_march_2010-en-06edb0ff-ca11-48c6-8f86-81ad1c813b02.html (1 juni 2016).

Interview met Raimundo Bassols Jacas door M. Sanmaniego Boneu op 24 juli 1998 te Madrid, Oral History Collections, Historical Archives of the European Union, http://archives.eui.eu/en/oral_history/INT623 (7 juni 2016).

Ludlow, Piers, e.a., 'The Mediterranean challenge', in: Éric Bussière e.a. (red.), *The European Commission 1973-86. History and memories of an institution* (Luxemburg 2014) 429-444.

Martín de la Guardia, Ricardo, 'In search of lost Europe. Spain', in: Wolfram Kaiser en Jürgen Elvert (red.), *European Union enlargement. A comparative history* (London 2004) 93-111.

Maxwell, Kenneth, 'Spain's transition to democracy. A model for Eastern Europe?', *Proceedings of the Academy of Political Science* 38 (1991) 1,35-49.

McCormick, John, *Understanding the European Union. A concise introduction* (Londen 2008).

Núñez Peñas, Vanessa, 'Spanish accession to the EEC. A political objective in an economic reality', *Cahiers de la Méditerranée* 90 (2015) 2-11, <http://cdlm.revues.org/7883> (1 juni 2016).

Powell, Charles, 'The long road to Europe. Spain and the European Community, 1957-1986', Real Instituto Elcano (2015), http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/web/rielcano_en/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/dt9-2015-powell-long-road-europe-spain-european-community-1957-1986 (1 juni 2016).

Powell, Charles, 'Spanish membership of the European Union revisited', *South European Society and Politics* 8 (2003) 1-2, 147-168.

Preston, Paul en Denis Smyth, *Spain, the EEC and NATO* (Londen 1984).

Royo, Sebastián en Paul Christopher Manuel, 'Some lessons from the fifteenth anniversary of the accession of Portugal and Spain tot the European Union', *South European Society and Politics* 8 (2003) 1-2, 1-30.

Trouvé, Matthieu, 'Introduction générale', in: Eric Bussière, Michel Dumoulin en Antonio Varsori (red.), *L'Espagne et l'Europe. De la dictature de Franco à l'Union européenne* (Brussel 2009) 15-26.